vnd so ich in din herze kome, so vinden ich nihd minne, der zeichen du hast us gesand mit diner usseren v̊bunge.' vnd so wir den schaden besehen, vnd mvgen wir god niht bedriegen, mer wir sin selber bedrogen. vnd hierumbe sol min gebed nvtze werden vnd gode dangber, so mv̊s das von nod sin das ich es an hebe mid der minne godes. vnd svld ir ŏch das wissen, vnd weren hvnderd* schŏbe vor dem winhuse, die hedin alle nihd me krafd dan ir einer, wand ein schŏb der ist also wol ein zeichen des wines in dem kelr als die hvnderd. also ist es ŏch an dem gebede. hvnderd pater noster sind nihd besser danne eines, wan was gůd ist darvmbe das sin vil ist an der zal, das ist nihd gv̊d an im selber, vnd hierumbe ein pater noster lediklich vnd mit andahd gebeded ist besser danne hvnderd an ledikeid: wan wanne ich beden an andahd, so ist minem gebede nihd rehd.

* hvnder

Aus der lehre wie man beden sole oder ander dvgend v̊ben sole, das es god loblich si, *einer gebete und geistliche, zum theil mystische betrachtungen und lehren enthaltenden pergamenthandschrift in duodez, die wohl in der ersten hälfte des 14n jh. geschrieben ist und dem ehemaligen kloster Altenberg bei Wetzlar angehört hat.*

GIESSEN. DR WEIGAND.

ALTENGLISCHE VOLKSSAGEN.

MITGETHEILT VON G. W. DASENT.

Gulielmus Neubrigensis Rerum Anglicarum l. 1 *cap.* 27 (*Antw.* 1567).

Nec praetereundum videtur inauditum a seculis prodigium, quod sub rege Stephano in Anglia noscitur evenisse. et quidem diu super hoc, cum tamen a multis praedicaretur, haesitavi, remque vel nullius vel abditissimae rationis in fidem recipere ridiculum mihi videbatur, donec tantorum et talium pondere testium ita sum obrutus, ut cogerer credere et mirari, quod nullis animi viribus possum attingere vel rimari. vicus est in Estanglia quatuor vel quinque (ut dicitur) miliariis

distans a nobili monasterio beati regis et martyris Edmundi. iuxta quem vicum quaedam antiquissimae fossae visuntur, quae sermone Anglico *Vulfputes*, i. e. luporum fossae dicuntur et vico cui adiacent suum nomen indulgent. ex his fossis tempore messis, et occupatis circa frugum collectionem per agros messoribus, emerserunt duo pueri, masculus et femina, toto corpore virides et coloris insoliti ex incognita materia veste operti. cumque per agrum attoniti oberrarent, comprehensi a messoribus ducti sunt in vicum, multisque confluentibus ad tantae novitatis spectaculum per dies aliquot tenti sunt cibi expertes. cum ergo inedia iam paene deficerent, nec tamen aliquid ciborum qui offerebantur attenderent, forte ex agro contigit fabas inferri, quas illico arripientes legumen ipsum in thyrsis quaesierunt, et nihil in concavitate thyrsorum invenientes, amare fleverunt. tunc quidam eorum qui aderant legumen ex corticibus erutum porrexit eis, quod statim libenter acceptum comederunt. hoc cibo aliti sunt per menses aliquot, quousque panis usum noverunt. denique colorem proprium ciborum nostrorum praevalente natura paulatim mutantes et similes nobis effecti, nostri quoque sermonis usum didicerunt. visumque est prudentibus, ut sacri baptismatis perciperent sacramentum, quod et factum est. sed puer qui minor natu videbatur post baptismum brevi vivens tempore immatura morte decessit, sorore incolumi permanente et nec in modico a nostri generis feminis discrepante. quae nimirum post apud Lennam (ut dicitur) duxit maritum, et ante annos paucos superstes esse dicebatur. sane cum iam nostrae usum loquelae haberent, interrogati qui et unde essent, respondisse feruntur 'homines de terra sancti Martini, qui scilicet in terra nativitatis nostrae praecipuae venerationi habetur.' consequenter interrogati ubinam esset terra illa, et quomodo exinde advenissent huc, 'utrumque' inquiunt 'nescimus. hoc tantum meminimus, quia cum quodam die pecora patris nostri in agro pasceremus, sonitum audivimus qualem nunc apud sanctum Albanum, cum signa concrepare dicuntur, audire solemus. cumque in sonitum illum quem admirabamur animo intenderemus, repente tanquam in quodam mentis excessu positi invenimus nos inter vos in agro ubi metebatis.' interrogati utrum ibidem vel in Christum crederetur vel sol oriretur, ter-

ram illam Christianam esse, et ecclesias habere dixerunt. 'sed sol' inquiunt 'apud nostrates non oritur, et eius radiis terra nostra minime illustratur, illius claritatis modulo contenta, quae apud vos solem vel orientem praecedit vel sequitur occidentem. porro terra quaedam lucida non longe a terra nostra aspicitur, amne largissimo utramque dirimente.' haec et multa alia quae retexere longum est curiose percunctantibus respondisse feruntur. dicat quisque quod voluerit et ratiocinetur de his ut poterit, me autem prodigiosnm mirabilemque eventum exposuisse non piget.

Giraldus Cambrensis, Itinerarium Cambriae l. 1 *c.* 8. (*Lond.* 1585).

Parum autem ante haec nostra tempora accidit his in partibus res memoratu non indigna, quam sibi contigisse presbyter Elidorus constantissime referebat. cum enim puerilis innocentiae duodecimum iam ageret annum, quoniam, ut ait Salomon, radix literarum amara est, quanquam fructus sit dulcis, puer literis addictus, ut disciplinam subterfugeret et verbera crebra praeceptoris, in concava fluvii cuiusdam ripa se fugitivus occultavit, cumque ibidem bis sole revoluto ieiunus continue iam latitasset, apparuerunt ei homunculi duo, staturae quasi pygmaeae, dicentes 'si nobiscum venire volueris, in terram ludis et deliciis plenam te ducemus.' annuens ille surgensque sequutus est praevios per viam primo subterraneam et tenebrosam usque in terram pulcherrimam, fluviis et pratis, silvis et planis distinctissimam, obscuram tamen et aperto solari lumine non illustratam. erant ibi dies omnes quasi nebulosi et noctes lunae stellarumque absentia teterrimae. adductus est puer ad regem eique coram regni curia praesentatus. quem cum diu cum admiratione cunctorum rex intuitus esset, tandem eum filio suo quem puerum habebat tradens assignavit. erant autem homines staturae minimae, sed pro quantitatis captu valde compositae, flavi omnes et luxuriante capillo, muliebriter per humeros coma demissa. equos habebant suae competentes modicitati, leporariis in quantitate conformes. nec carne vescebantur nec pisce, lacteis plerumque cibariis utentes et in pultis modum quasi croco confectis. iuramenta eis nulla, nihil enim adeo ut mendacia detestabantur. quoties de supe-

riori hemisphaerio revertebantur, ambitiones nostras, infidelitates et inconstantias expuebant. cultus eis religionis palam nullus; veritatis solum, ut videbatur, amatores praecipui et cultores. solebat autem puer ille ad nostrum hemisphaerium pluries ascendere, interdum per viam qua venerat, interdum per aliam, primo cum aliis, et postea per se. solumque matri suae se committebat, patriae modum gentisque naturam et statum ei declarans. monitus igitur a matre, ut auri quo abundabat regio munus ei quandoque referret, pilam auream qua regis filius ludere consueverat ab ipso rapiens ludo, per viam solitam ad matrem deproperans, cursim asportavit; et cum ad ostium domus paternae, populi tamen illius non absque sequela, iam pervenisset, intrare festinavit, pes haesit in limine et sic intra tectum cadenti, matre ibidem sedente, pilam e manu elapsam duo Pygmaei e vestigio sequentes arripuere, exeundo in puerum sputa contemptus et derisiones emittentes. ipse vero resurgens ad seque reversus, mira facti confunditur erubescentia, et matris plurimum consilia devovens ac detestans cum via redire pararet quam assueverat, ad aquae descensum hypogeumque meatum cum pervenisset, aditus ei iam nullus apparuit. cum tamen per anni fere spacium inter aquae praedictae ripas viam inutilis explorator inquireret (sed quoniam ea quae ratio non mitigat temporis interdum mora mitescunt, et diuturnitas sola laxatos hebetat plerumque dolores; siquidem multis malis finis de tempore venit), demum tamen ab amicis et matre praecipue vix revocatus sibique restitutus, et literis denuo datus tandem processu dierum in sacerdotii gradum est promotus. cum autem Menevensis episcopus David secundus super huius eventus inquisitione presbyterum iam senio confectum multoties sollicitasset, nunquam ei negotii seriem potuit citra lachrimas replicare. habuerat etiam gentis illius linguae notitiam, cuius et verba recitare consueverat, quae sibi puerilibus, ut moris est, annis rapide comparaverat. erant autem verba, sicut ab episcopo praedicto mihi sunt saepe proposita, Graeco idiomati valde conformia. cum enim aquam requirebant, dicebant *ydor ydorum,* quod latine sonat, aquam affer; *ydor* enim aqua eorum lingua sicut et Graeca dicebatur, unde et vasa aquatica ὑδρίαι dicuntur, et *dûr* lingua Britannica similiter aqua dicitur. item salem requirentes dice-

bant *halgein ydorum*, salem affer; ἅλ vero Graece sal dicitur, et *halen* Britannice; lingua namque Britannica propter diutinam quam Britones, qui tunc Troiani et postea Britones a Brito eorum duce sunt vocati, post Troiae excidium moram in Graecia fecerant, in multis Graeco conformis invenitur. hic autem mihi notabile videtur quod in uno verbo tot linguas convenire non invenio sicut in isto; ἅλ enim Graece, *halen* Britannice, similiter Hybernice, *halgein* interposita *G* lingua praedicta; item *sal* latine, quia, ut ait Priscianus, in quibusdam dictionibus pro aspiratione ponitur *S*, ut ἅλ Graece, sal Latine, ἕμι semi, ἕπτα septem; *sel* Gallice mutatione *a* vocalis in *e*, a Latino additione t literae *salt* Anglice, *sout* Teutonice. habetis ergo septem vel octo linguas in hac una dictione plurimum concordantes. sin autem interpositae relationis de veritate quid sentiam, scrupulosus investigator inquiras, cum Augustino respondeo, admiranda fore divina miracula, non disputatione discutienda; nec ego negando divinae potentiae terminos pono, nec affirmando eam quae extendi non potest insolenter extendo. sed illud Hieronymi semper in talibus ad animum revoco: multa, inquit, incredibilia reperies et non verisimilia, quae nihilominus tamen vera sunt. nihil enim contra naturae dominum praevalet natura. haec igitur et similia si quae contigerint iuxta Augustini sententiam inter illa locaverim, quae nec affirmanda plurimum neque neganda decreverim.

SCHULTERBLATTSCHAU.

MITGETHEILT VON G. W. DASENT.

Itinerarium Cambriae l. 1 *cap.* 11 (*Lond.* 1585).

Flandri Rossentes.

Hoc autem mihi videtur hac de gente notandum quod in armis arietum dextris carne nudatis et non assis sed elixis tam futura prospiciunt quam praeterita et ante incognita longe respiciunt, tempore quoque praesentia sed loco absentia quasi prophetico quodam spiritu arte miranda cognoscunt, pacis et guerrae signa, caedes et incendia, domestica adulteria, regis statum, vitam et obitum rimularum quarundam et notularum